

СБОРНИКЪ

ЗА

НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

КНИГА IV.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1891

Съдържание.

Наученъ отдѣлъ.

	Стр.
* * * Битолско, Прѣсна и Охрида (патни бѣлѣжки)	3
Шкорпилови братя. Черноморското крайбрежие и съседнитѣ подбалкански страни въ Южна България (Археологически изслѣдвания)	102
Д-ръ Василъ Т. Бадджиевъ. Студия върху нашето персонално съпружествено право.	156
Ө. К. Волковъ. Свдбарскитѣ обреди на славянскитѣ народи	194
А. Т. Илиевъ. Българскитѣ прѣдания за исполини, нарѣчени елини, жидове и латини.	231
М. Драгомановъ. Славянскитѣ варианти на една евангелска легенда	257
Г. Поповъ. Българскитѣ юнашки пѣсни	271
Ефремъ Карановъ. Материяли по етнографията на нѣкои мѣстности въ Сѣверна Македония, които сѣ смежни съ България и Сърбия	280
Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Стари пътувания прѣзъ България въ посока на римския пътъ отъ Бѣлградъ за Цариградъ	320
Б. Цоневъ. За источно-българския вокализъмъ	484
Ст. Георгиевъ. Родопитѣ и Рилската планина и нихната растителность	529
Хр. П. Константиновъ. Чепино (едно българско краище въ северо-западнитѣ раскло- нения въ Родопскитѣ планини)	556
Сп. Вацовъ. Наблюденията на държавната метеорологическа станция въ София . . .	596
П. Р. Славейковъ. Извлѣчения изъ лѣтописа на попъ Йовча отъ Тръвна	601
Сг. П. Джансзвовъ. Нѣколко документи дадени отъ турскитѣ султани на Рилския Манастиръ	610
Материяли за историята на българското възраждане	621
Отъ редакцията. Бѣлѣжка къмъ изображенията на българскитѣ носии	642

Книжовенъ отдѣлъ.

К р и т и к а.

М. Драгомановъ. Живая старина. Періодическое изданіе отдѣленія этнографіи импе- раторскаго русскаго географическаго общества, подъ редакціи прѣдсѣдательству- ющаго въ отдѣленія этнографіи В. И. Ламанскаго. Выпускъ I. Сибургъ 1890 г.	3
Л. Милетичъ. П. Сырку. Къ исторіи исправленія книгъ въ Болгаріи въ XIV. вѣкъ Томъ I. Литургическіе труды патріарха Евѣимія Терновскаго. Выпускъ II. Тексти, собрание П. Сырку. Съ приложениемъ двухъ снимковъ. Сибургъ 1890 г.	11
Д-ръ Н. Бобчевъ. Библиографически бѣлѣжки по въпроса за етнографията на Маке- дония	25
Б. Цоневъ. Нѣкои бѣлѣжки за български езикъ и правописаннето му (Отговоръ на критиката въ „Денница“ кн. 11.)	28

Народни умотворени.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни.

Стр.

Отъ Добричко, записаъ М. Г. Радуловъ	3
„ Дуничко, „ Д. Вълчевъ	13

б) Лазарски

Отъ Вакарелъ, записаъ Хр. П. Константиновъ	14
--	----

в) Великденски.

Отъ Бургаско, записаъ Стоянъ С. Русевъ	16
--	----

г) Разни религиозни.

Отъ Кюстендилъ, записаъ Г. Вирчевъ	20
Отъ Софийско, записаъ Д. Вълчевъ	21
„ „ „ Ст. Д. Спасовъ	21
„ Ахъръ-Челебийско, записаъ Маринъ С. Вельовски	22
„ Демиръ-Хисарско (Македония), записаъ Ст. Д. Божевъ	22

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Отъ Рупчоско, записаъ А. М. Кисювъ	23
„ Дуничко, „ Д. Вълчевъ	28
„ Демиръ-Хисарско (Македония), записаъ Ст. Д. Божевъ	30
„ Прилѣпъ, записаъ М. К. Цѣпенковъ	32

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

а) Свадбарски обичаи и пѣсни.

Отъ Демиръ-Хисарско (Македония), записаъ Ст. Д. Божевъ	34
„ Рупчоско, записаъ А. М. Кисювъ	46

б) Тѣжачки.

Отъ Прилѣпъ, записаъ М. К. Цѣпенковъ	55
--	----

4. Пѣсни изъ общественния животъ.

Отъ Троянъ, записаъ Р. Илиевъ, учитель	56
„ Орханне, записаъ Мария Илчева	58
„ Софийско, записаъ Д. Стойковъ	59
„ „ „ Георги Тодоровъ	59
„ Демиръ-Хисарско (Македония), записаъ С. Д. Божевъ	62
„ Ахъръ-Челебийско, записаъ Мар. С. Вельовски	63

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Софийско, записаъ Д. Стойковъ	64
„ Бръзникъ, „ „ „	66
„ Разлошко (Македония), записаъ Г. Разлоговъ	69
„ Пиянечко (Македония), „ Г. Вирчевъ	70
„ Дуница, записаъ Г. Вирчевъ	71
„ Видинско, „ Р. С. Коджамановъ	73
„ Габрово, „ Н. Стойковъ	75

Народни пѣсни съ мелодии.

Отъ Македония, записаъ Г. Д. Лъжевъ	76
„ Западна България, записаъ Р. С. Коджамановъ	81
„ Источна България, записах: свещеникъ Къневъ и Н. И. Николаевъ	87

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобявания. Стр.

Отъ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	90
„ Струга (Македония), записалъ Х. А. Матовъ	93
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	94
„ Хаджилесъ „ Ат. Поповъ	94

2. Баяния, врачувания и лѣкувания.

Отъ Орханне, записала Мария Илчева	95
„ Търновско, записалъ Ц. Гинчевъ	97
„ Ахъръ-Челебийско, записалъ С. Н. Шишковъ	102
„ Демиръ-Хисарско (Македония), записалъ С. Д. Божевъ	105
„ Костурско „ „ Никола Цицовъ	108

3. Приказки за зли духове и др.

Отъ Демиръ-Хисарско (Македония), записалъ С. Д. Божевъ	110
„ Воденъ, записалъ Г. Д. Лъжевъ	114
„ Прилѣпъ, „ М. К. Цѣпенковъ	120
„ Пещера „ А. Мишевъ	123
„ Ахъръ-Челебийско записалъ Ст. Н. Шишковъ	125
„ Габрово, записалъ Н. Стойковъ	126

4. Приказки за черковни лица и явления.

Отъ Етрополе, записалъ Илиа Даневъ	128
„ Враца, „ К. А. Шапкаревъ	130
„ Ловечъ, „ Т. Х. Трифунувъ	131
„ Търновско, „ П. Р. Славейковъ	132
„ Клисурса, „ В. П. Дюгеровъ	133
„ Харманлийско, записалъ С. Марковъ	138
„ Воденъ, записалъ Г. Лъжевъ	139

5. Приказки изъ челядния и общественъ животъ.

Отъ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	140
„ Леринско, „ А. Насефъ	141
„ Воденъ, записалъ Г. Лъжевъ	143
„ Ахъръ-Челебийско, записалъ С. Н. Шишковъ	145

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	150
„ Дупничко, „ И. Кеновъ	152
„ Прилѣпъ, „ М. К. Цѣпенковъ	154
„ Солунско, „ Никола Цицовъ	156

7. Басни (аполози).

Отъ Воденъ, записалъ Г. Лъжевъ	157
„ Брацигово, „ Г. П. Руссески	161

8. Приказки фантастически и смѣшни.

Отъ Софийско, записалъ Ст. Ватѣвъ	162
„ Дупничко, „ Д. Вълчевъ	174
„ „ „ Ив. Петровъ	176
„ Ахъръ-Челебийско, записалъ С. Н. Шишковъ	179
„ Стара-Загора, „ Г. П. Руссески	182
„ Троянъ, записалъ Р. Илиевъ	183

	Стр.
Отъ Неврокопъ (Македония), записалъ Ив. Б. Шумковъ	185
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	186
„ Мъгленъ, „ Г. Лажевъ	187
„ Солунско, „ Никола Цицовъ	188
„ „ записали Д. М. и Д. А.	189

9. Пословици.

Отъ Прилѣпско, записалъ М. К. Цѣпенковъ	194
---	-----

10. Гатанки.

Отъ Струга, записалъ Х. Д. Матовъ	255
„ Горно-Джумайско (Македония), записалъ А. Ц. Стояновъ	256

11. Скоропоговорки.

Отъ Добричко, записалъ М. Г. Радуловъ	257
„ Неврокопско „ С. Златаровъ	257

12. Дѣтински зальгалки, игри и др.

Отъ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	258
--	-----

13. Народни обичаи.

Отъ Малко-Търновско (Одрински вилаетъ), записалъ Ст. Шивачевъ	273
„ Троянъ, записалъ Р. Илиевъ	275

Двѣ изображения на български песни: наъ Дебърско и Рупчоско.

Четири таблици орнаменти, прѣвзедени изъ единъ сръдпе-български ръкописъ.

Седемъ таблици къмъ статията: Битолско, Прѣспа и Охридско.

КНИЖОВЕНЪ ОТДѢЛЪ.

К р и т и к а.

Живая старина. *Периодическое изданіе отдѣленія этнографіи императорскаго русскаго географическаго общества, подъ редакціи прѣдсѣдательствующаго въ отдѣленіи этнографіи В. И. Ламянскаго.* Выпускъ I. Спбургъ 1890. LXII, 130, 34, 42, 24.

И. Р. Географическо Дружество принадлежи наедно съ своитѣ провинціални отдѣленія къмъ числото на тия учрѣждения, които най-много сж заслужили на студиитѣ, които сега се наричатъ съ едно общо име фолклоръ. За това всячкитѣ приятели на тия студии съ удоволствие прочетохж обявлението, че етнографическото отдѣленіе на това дружество, което отъ врѣме на врѣме издава обемисти томове „Записки“ (между които ще излъжтъ на скоро и етнографическитѣ материяли по Македония на Г. Драганова) пристѣпва къмъ едно периодическо изданіе, подъ необикновенно сполучливото название: Жива Старина. Имената на обявенитѣ сътрудници на това изданіе, между които фигуриратъ и такива като А. Н. Веселовскій, А. Н. Пыпинъ и др., увеличавахж поменжтото удоволствие и възбуждахж най-горещитѣ очаквания. Сега прѣдъ насъ лежи вече първиятъ томъ на „Жива Старина“ и макаръ той и да не отговаря напълно на тия очаквания, сѣ пакъ общава, че „Жива старина“ ще бѣде едно отъ полѣзнитѣ фолклорни изданія, като другитѣ нему подобни, които възникнахж въ послѣдне врѣме въ Европа. Разбира се, най-силно любопитство това изданіе възбужда въ славянската публика, и за това ний считаме за полезно, да дадемъ и на българската публика понятие за съдържанието на първата книга отъ поменжтото петербуржко пзданіе, толкова повече, че нѣкои статии въ него ни даватъ поводъ, да се запремъ и върху нѣкои общи фолклористически въпроси.

Подиръ программата на първо мѣсто въ Жива Старина стои една статия *отъ редактора*, която би трѣбало да служи за въведение къмъ цѣлото изданіе или поне къмъ настоящата книга. Въ дѣйствителность тая статия има малко отношение и къмъ първия томъ и къмъ фолклора въ-обще. Г. В. Ламянскій захваща съ нѣколко бѣлѣжки за характера на старитѣ и съврѣменнитѣ журналы (обозрѣнія) въ Русия, и слѣдъ това се докосва до всѣкакви разнообразни прѣдмети, които нѣматъ даже особена външна връзка помежду си. При това изказва разни мисли, кое спорни, кое вѣрни. — Между послѣднитѣ, полезно ще бѣде да се отбѣлѣжжтъ за западнославянската публика, особенно прѣдъ видъ на това, че авторътъ принадлежи къмъ кръга на тѣй нарѣченитѣ славянофили или славяно-благо-творители, (който кръгъ както е извѣстно заключава въ себе си не малко тѣсни московски патриоти и доктринери на господарственно-националния централизъмъ), да се отбѣлѣжжтъ здравитѣ съображения на автора за значението на провинціалнитѣ народности и тѣхнитѣ езици въ развитието на културата, даже и обогатяванието културата на господствующето племе

(стр. XXII). Както се вижда г. Ламанскій се връща пакъ къмъ по-здравитѣ и по-просвѣтени идеи, които изказваше въ началото на своята литературна кариера и още въ статитѣ си „Националности италянская и славянская“.

Прямо отношение къмъ прѣдмета на изданието иматъ въ статията на редактора само извлѣченията отъ неотколѣшнитѣ забѣлѣжки на г. Вайнхолда въ Zeitschrift für Völkerpsychologie (1890 I) и Гедоза (Gaidoz), редактора на La Mélusine, върху фолклора или по-добрѣ да рѣчемъ върху фолклориститѣ. За съжаление, поменжатитѣ забѣлѣжки на нѣмския и французския ученъ носѣтъ явни слѣди отъ раздражителното състояние на духа имъ, което малко е благоприятно за изказване на научни истини. Г. Вайнхолдъ съвѣстмъ праведно забѣлѣзва, че народоуката (Volkskunde) е една много широка областъ отъ научни занятия. „Народоуката трѣба да е запозната съ историята и езикознанието, съ антропологията и психологията, съ историята на правото и народното домакинство, съ техниката и природознанието, съ литературата и искуствата — и, прибавя нѣмскиятъ ученъ „прѣди всичко е нуженъ простъ здравъ смисълъ“. Но до нѣкъдѣ странни сж думитѣ на г. Вайнхолда, че, „господа фолклориститѣ“, както той се изразява, „не предполагатъ“, че всичко това е нужно за народоуката.

Тия думи сж отправени по адресъ на френскитѣ или въобще нѣмскитѣ народоучни издания и противъ минѣлогодишния парижки народоученъ конгресъ, когото нѣмцитѣ не удостоиха съ своето присѣствие.

Думитѣ на г. Вайнхолда г. Гедозъ ги улови, за да ги отправи противъ своитѣ събратия, французскитѣ фолклористи, между които за съжаление на всичкитѣ приятели на фолклора, сѣществуватъ отъ нѣколко врѣме насамъ схизма, мотивитѣ на която оставатъ тъмни за чужденцитѣ. Впрочемъ и г. Гедозъ при тоя случай изказа нѣколко вѣрни мисли за значението на фолклора, но полемическото настроение на неговитѣ забѣлѣжки побърка на тоя почтенъ ученъ да изложи своитѣ забѣлѣжки съ дължната яснота и послѣдователностъ. И г. Ламанскій като въспроизвежда съ съчувствие думитѣ на г. Вайнхолда и Гедоза забѣлѣзва противурѣчието на послѣдния, дѣто веднажъ нарича *фолклоръ* само *методата* за изслѣдванieto му, други пакъ неговия *прѣдметъ* и трети — *наука*.

По сѣщество на работата фолклорътъ, т. е. словесността, битътъ на народната масса или по-добрѣ на тѣй нарѣченото простолудие (plebs) не може да бѣде нито метода, нито самостоятелна наука, а е само *материалъ*, на когото до сега малцина сж обръщали внимание, — материалъ за филологията, психологията, искуството, религията, историята, правото, економията и пр., или, ако сведемъ тия частни науки въ по-общи: материалъ за *антропологията* и *социологията*. Въ сравнителната новота на вниманието къмъ тия материали се заключава и особенниятъ съврѣмененъ интересъ и до нѣкъдѣ модността на фолклоризма, която модность обяснява и наивността и претенциозността на нѣкои отъ неговитѣ адепти.

Но даже и тая претенциозность не заключава въ себе си нищо вредно, както и незначителната научна подготовка на нѣкои отъ сътрудницитѣ на съврѣменнитѣ фолклорни списания. И съ най-малка ерудиция може човѣкъ да принесе полза на науката, като простъ събирачъ на фактове. Разбира се за научни обобщения се изисква широка ерудиция, но и съ непълна ерудиция може да се принесе полза чрѣзъ съпоставянieto на нѣкои факти, особено прѣдъ видъ на това, че фолклорнитѣ материали още страшно сж разпилѣни въ разни книги и издания, пълното събрание на които е почти невъзможно даже за най-богатитѣ библиотеки на най-важнитѣ европейски столици. Даже и да се съгласи човѣкъ съ г-на Вайнхолда, че и народоуката, прѣди всичко е наука национална и историческа, която прѣди всичко

изучва единъ опрѣдѣленъ народъ и че само подиръ изучаванieto на тоя народъ може и е длъжна да пристѣпи къмъ сравнителното наблюдение и обобщенията, то и тогава нѣма резонъ, да се хвърлятъ камене на тия, както казва г. Вайнхолдъ „основитѣ, на които се опиратъ тѣй нарѣченитѣ фолклорни списания“ французскитѣ и английскитѣ — тоестъ да се протестува противъ тѣхното интернационално, сравнително направление. Най-напрѣдъ и да се прѣдположи даже, че основата на националноститѣ е нѣщо неизмѣнно, то историята на всѣка националностъ е между другото показание на взаимнодѣйствието между дадената наука и другитѣ, — тѣй щото историческото изучаване напр. на книжнината на кой да е народъ, въ това число и на устната словесностъ, трѣба непрѣмѣнно да бѣде интернационално, сравнително. Сериознитѣ, специално нѣмски учени, германисти, ни показаха примѣръ, че туй изучаване тѣй трѣба да става, много по-рано, още прѣди да бѣде извѣстна на романския миръ английската дума фолклоръ. Освѣнъ това, даже най-непълното сравнение, което се ограничава въ съпоставянieto на варианти отъ разни пѣсни, приказки, обичаи на разни народи, споредъ источниците, които се намѣрватъ въ дадената минута подъ ржката на фолклориста (а такъвъ характеръ иматъ често даже статитѣ и бѣлѣжкитѣ на най-почтеннитѣ нѣмски учени, като Либрехта и Р. Кюлера), сѣ пакъ си има значение, даже фолклористътъ и да е избѣрзалъ съ своитѣ обобщения, не вреди много, защото това се отразява само върху заключението, а не хвърля фалшива свѣтлина на самитѣ материяли, както това ставаше често и често, когато прѣобладаваше националистическото направление и когато всѣко явление на *народната словесностъ* и народния битъ се сматрѣше за продуктъ на мѣстната национална почва и при това, по чисто субективни побуждения, едни въскхвалявахъ а други осаждахъ тая или оная национална сжщностъ, националенъ характеръ, духъ.¹⁾

Въ работитѣ на славянскитѣ фолклористи още твърдѣ силно се виждатъ слѣдитѣ на националистическата школа, която е заета отъ старитѣ нѣмски учени, за това въ славянския ученъ свѣтъ съзсѣмъ нецѣлесъобразни сж всѣки родъ протести даже противъ несвършенното примѣнение на интернационалното, сравнителното направление въ фолклорнитѣ студии.

Слѣдъ статията на г. Ламанскій е помѣстена въ „Жива Старина“ программата на И. Р. Географическо общество, какъ да се събиратъ свѣдения по етнографията.

Г. Ламанскій казва за нежъ: „Може би тая программа да послужи и на разнитѣ наши южни и западни сътрудници“ и обѣщава да испрати на желающитѣ отдѣлни отпечатьци отъ нежъ и наистина много добрата „программа за събиране юридически обичаи“.

Статията на Г. Ламанскій е посветена на паметъта на И. П. Минаева, който недавно почина, и който е познатъ и въ западна Европа като ученъ индологъ. Единъ видъ биографически некрологъ на сжщия тоя ученъ е и статията на Г. С. Ольденбурга, която слѣдва подиръ программата за събиранieto на етнографически свѣдения.

Подиръ нежъ иде истинската „Жива Старина“.

Първиятъ ѝ отдѣлъ (изслѣдвания, наблюдения, разсѣждения) се откърива съ студията на Г. Жданова: „*Пѣснитѣ за Князя Михаила*“. Това сж велико-руски пѣсни, въ които и титлата и името на героя нѣматъ никакво

¹⁾ Въ нашата статия „Славянскитѣ сказания за пожертвуванието на собственото дѣло“ (Оборникъ I), пвий показахме единъ примѣръ, какъ една и сжщата тема въ българския устенъ разказъ и въ французката стара поема отъ българския писателъ се счита за примѣръ на българското гостопримство, а отъ французския ученъ за образецъ на германското варварство. Ако да бѣхъ знаели авторитѣ на подобни заключения поне по единъ вариантъ отъ тая тема, то нѣмаше да правятъ такива субективни националистически изводи.

значение, понеже тѣхната тема е психологическо-обществена; въ нея се расправя какъ единъ мъжъ, като отишелъ на бой, оставилъ жена си, да ѝ вярди майка му и какъ тази майка убила снахата съ зародиша ѝ. Като узналъ това, мъжътъ самъ се убилъ.

Г. Ждановъ си е поставилъ за задача да прѣгледа варианти и приликите на тая пѣсенъ въ разнитѣ славянски и неславянски народи.

Обстоятелното сравнение може да послужи за опрѣдѣление на мѣстото дѣто първоначално се е образувало пѣсенъта, а тѣй сѣщо и за опрѣдѣление на първата ѝ форма и на пѣтя, по който се е распространила и проникнала тя въ велико-руската областъ.

Като сѣдимъ обаче по първата до сега напечатана часть на Г. Ждановата статия трѣба да кажемъ, че авторътъ, Ждановъ прилага сравнителната метода по такъвъ начинъ, щото едва ли ще може да дойде до горѣ означения желателенъ резултатъ на сравнителното изслѣдване. Тѣй напр. Г. Ждановъ тутакси подиръ изложението на основния мотивъ на пѣсенъта сравнява тоя мотивъ съ варианта на една пѣсенъ, която си има особена тема, и само изобщо прилича на първата. Тя е пѣсенъта, която въ малоруската и великоруската народна словесность е известна подъ названието: *пѣсенъ о королевичѣ, королюшкѣ или королѣ*; нейниятъ мотивъ е тоя: Жената умира подиръ ражданието, пакъ въ отсъствие на мъжа, но отъ *естественна* смъртъ. Свекървата тукъ нѣма никаква намѣса.

Г. Ждановъ е готовъ да се съгласи съ мнѣнието на Костомарова и Кохановскій, че тая пѣсенъ е прѣминжала въ Великоруссия отъ Малоруссия и като излага съдържанието на нѣкои западноевропейски нейни подобии, прѣдполага, че тая пѣсенъ въ Руссия не е нищо друго, освѣнъ прямъ отзивъ на една западноевропейска баллада и че ролята на посрѣдницата принадлежи на народната словесность на нѣкое отъ западно-славянскитѣ племена.

Въ една малка монография, която посветихме на тая пѣсенъ и напечатахме въ 1874 год. въ II томъ на „Записки югозападнаго отдѣла И. Р. Географическаго Общества“ подъ заглавието: „Отголосокъ рыцарской поэзіи въ русскіихъ народныхъ пѣсняхъ: пѣсня о королевичѣ“ ний исказахме сѣщото мнѣние, слѣдъ сравнението на бретонскитѣ, нѣмскитѣ и полскитѣ варианти. Г. Жданову тия варианти останали неизвѣстни, а пѣкъ съпоставянието особено на бретонскитѣ гариянти съ датскитѣ, които привежда Г. Ждановъ по указанието на Уландъ, можеше да покаже на изслѣдователя, че въ първоначалната тема се е касало за фаталната необходимость или за прѣдсказванието, че жената ще умре слѣдъ ражданието. Фаталната смъртъ се отстранява въ бретонскитѣ варианти чрѣзъ специалното виѣшательство на Св. Богородица, въ датския — жената умира, но сѣ пакъ умира отъ ражданието. Въ нѣмскитѣ, малорускитѣ и великорускитѣ варианти на тая пѣсенъ фаталността и прѣдсказванието сѣ испуснати, но смъртъта отъ ражданието е останала: именно тоя видъ смъртъ трѣба да се признае за характеристическа особеность на пѣсенъта. Тия нейни подобия, които привежда Г. Ждановъ, и въ които (освѣнъ въ датската) нѣма тая особеность, трѣба да се признажтъ или за атрофирани отражения на тая пѣсенъ, или за съвѣсмъ особенни пѣсни, въ които се расправя за смъртъта на една жена въ отсъствие на мъжа или годеника, и които поради общественостъта на темата сѣ можали да се явжтъ на разни мѣста, съвѣсмъ независимо една отъ друга и да се уприличжтъ една на друга, благодарение на еднаквостъта на сюжета. Къмъ коя отъ тия категории се отнася всѣка отъ Г. Ждановитѣ пѣсни, туй трѣба да се опрѣдѣли особено, като се сравни главната тема и развитието на подробноститѣ на всѣка една отъ тѣхъ.

Повърхностни ни се виждатъ и сближенията, които прави Г. Ждановъ и съпоставянията съ пѣснитѣ за Князя Михаила, пѣсни разнородни, въ

които свежървата испажжда невѣстата изъ къщата си или иска да ѝ отдаде прѣзъ нощта на сина си, който се връща, безъ да го познава тя, или пъкъ въ които свежървата наклеветява снаха си или пъкъ ѝ отравя още първия денъ подиръ свадбата, или просто накарва сина си и снаха си да се разлачатъ и да се убиѣтъ. И тия пѣсни иматъ разни теми, макаръ и въ нѣкои варианти тѣ и да се прѣплитатъ една съ друга. Може би на нѣкои отъ тия пѣсни слѣдъ сравнително изучаване да се намѣри общия първообразъ, но това сравнение трѣба да се проведе по-строго и по-систематично, именно то трѣба да има на око прѣди всички основнитѣ особености на вариантитѣ, при това тия варианти трѣба да се разпрѣдѣлѣтъ споредъ географическата близостъ на странитѣ, дѣто тѣ сж записани. Слѣдъ това за всѣка страна трѣба да се раздѣлятъ вариантитѣ на основни — и пострани, които сж атрофирали главнитѣ мотиви и сж развили второстепеннитѣ (процесъ, благодарение на който вариантитѣ по нѣкога се прѣобрѣщатъ въ съвършено самостоятелни пѣсни), а тѣй сжщо проникването на подробноститѣ на едната пѣсенъ въ другата (процесъ, благодарение на който се облизаватъ пѣсни, различни по основата на своята тема¹⁾). При това трѣба да се обръща внимание на географическото разпространение на тия вторични и третични варианти и на подробноститѣ имъ²⁾. Сега, въ първата частъ на своята работа Г. Ждановъ не е примѣнилъ строго и систематически сравнителната метода и за това тя има значение само като доста случайно съпоставяние на нѣколко варианта отъ разни пѣсни, които си приличатъ, кое повече, кое по-малко, съ великорусскитѣ пѣсни за Князя Михаила. Кѣло е непълно това съпоставяние може да се види напр. отъ това, че Г. Ждановъ не се докосва до твърдѣ многочисленнитѣ южно-славянски пѣсни за свежървитѣ — отровачки, които сж особенно близки до приведенитѣ отъ него малорусски.

Статията на Г. Трусмана „*Полувѣрци Псковско-Печерскаго края*“ е най-обстоятелната въ I кн. на Жива Старина. Тя описва живота на православнитѣ естонски населения въ Псковската Губерния, които Русситѣ наричатъ полувѣрци. Особенно интересни сж остатѣцитѣ отъ природния култъ, и старитѣ богове у тия полувѣрци.

Напр. въ полувѣрския край и до сега се покланятъ на каменетѣ, принасятъ имъ се жертви, т. е. мажѣтъ се съ масло и сирене, както това правили старитѣ Семити въ туй число и Евреитѣ (Книга Бытіе, XXVIII,

¹⁾ За примѣръ на послѣдното ще укажемъ, че между многобройнитѣ пѣсни за *възвраща-нието на мѣжа*, отъ които Г. Ждановъ привежда нѣкои, има и такива, въ които само мажѣтъ по своя инициатива испытва жената, която не го узнава, като ѝ поканва да прѣкара нощта съ него — подробности, които въ приведената отъ Г. Жданова френцуска пѣсенъ (*La Percheronne*) влизва въ мотива на пѣсенъта за злата свежърва. Ср. напр. многобройнитѣ указания въ заб. къмъ № 13 у *Reifferscheid, Westphälische Volkslieder*.

²⁾ Географическото разпространение на вариантитѣ отъ пѣснитѣ, приказкитѣ и пр. е особенно важно, понеже прѣходѣтъ на сказанията отъ единъ народъ въ други се обуславя най-главно отъ сѣдѣството имъ, което олекчава разиѣната и играе много по-голяма роля, отъ колкото напр. расата. Има, разбира се, и изключения, които се обуславятъ отъ исторически причини. Тѣй напр. въ французската книжнина, (въ старата писменна и устната) много теми сж направо заети отъ истокъ, очевидно въ кръстовоситѣ походи, въ които Французитѣ сж играли първенствующа роль. Въ други случаи вариантитѣ на сказанията сж се разпространили по морски път, което обяснява, защо вариантитѣ на приморскитѣ народи сж сравнително по-сходни, отъ колкото вариантитѣ на сѣдѣнитѣ сухопѣтни народи (такова е напр. сходството на бретонската и датската пѣсенъ, които указахме по-горѣ). Има примѣри за подобно разпространение на сказанията и тѣхнитѣ варианти по *рѣченъ* път. Въ най-ново врѣме дѣйствува и *печатѣтъ*: народнитѣ (лубочни) картини, а пай-сѣтитѣ и книжкитѣ. Извънредно полезно е при сравнителното изслѣждане на вариантитѣ да се съставятъ генеалогическитѣ имъ дърва и географическата карта на разпространението имъ.

По нѣкога се случва, че намѣренитѣ въ тоя случай праздни мѣста, се допълнятъ съ врѣме отъ нововъздаденитѣ материали.

18—20: и станжалъ Яковъ рано, взелъ единъ камъкъ, който му служалъ за възглавница, исправилъ го, *налѣлъ на него масло* и нарѣкълъ това мѣсто *Бетель* т. е. жилище Божие).

Тоя остатъкъ отъ това старо прѣдание въ срѣдъ Европа е извънредно интересно за културния историкъ, макаръ, разбира се, и да не говори въ полза на учителското усърдие на духовенството въ всеруссийската черква. Впрочемъ това усърдие срѣща прѣиятствие въ общото сега официално прѣнебрѣжение на провинциялнитѣ езици въ Руссия: споредъ думитѣ на г. Трусмана въ цѣлия полувѣрски край само *единъ* свещеникъ можалъ да се разбере съ своето паство на майчиния имъ езикъ. Съжеляваме, че г. Трусманъ не казва, какъ се исповѣдва населението, дали съ помощта на прѣводачи, както това се прави, споредъ петербургскитѣ газети („Голосъ“) въ Грузия.

Въ статията на г. Приклонскій „*Три години въ Якутската областъ*“ отбѣлзваме една интересна чѣрта отъ първобитната култура у Чукчитѣ: като наближи смъртта, извършватъ се свещенни церемонии: бащата моли по-стария си синъ да го пусне при роднинитѣ му. Синътъ прѣвъ една завѣса отъ лѣвата страна на леглото съ твърда рѣчка пронизва сърцето на баща си.

Пжтнитѣ писма и забѣлжки на Срѣзневскій за Сърбо-лужичанитѣ иматъ повече интересъ за интимната биография на покойния академически славистъ, отколкото за характеристика на Сърбо-лужичанитѣ.

Отъ останалитѣ статии въ I отдѣлъ ний ще приведемъ двѣ кратки забѣлжки отъ г. А. Веселовскій: Къмъ видението на Амфилоха и Декамеронъ X, 3. Първата се явява като *post-scriptum* къмъ една статия отъ сщия авторъ въ IV томъ на неговитѣ „*Разысканія въ области рускаго духовнаго стиха*“. Въ тая бѣлжка г. Веселовскій между другото се докосва и до „широко-распространената легенда за момчето-жидовинъ, който се увлѣкълъ по слѣдитѣ на своитѣ другари — християни, и влѣзълъ въ една черква, дѣто заедно съ другитѣ приелъ светитѣ таинства. Когато разказалъ това на баща си, тоя го хвърлилъ въ една опалена пещъ, дѣто момчето останало непоуредено. „Мотивътъ на чудото ни напомня стихътъ за Аллилуевата жена“, казва г. Веселовскій. Понеже ний говорихме за тоя стихъ въ страницитѣ на настоящия Сборникъ, по поводъ на бѣлгарската легенда за пожертвуванието на собственното дѣте, то не считаме за излишно да забѣлжимъ тукъ, между другото и въ интересъ на точния сравнителенъ методъ, че поменѣтиятъ отъ г. Веселовскій мотивъ стои много поблизу до мотива за хвърлянето на Авраама отъ Нимрода въ огънь, за дѣто проповѣдвалъ еднобожието, отъ колкото до историята на Алилуевата жена и сина ѝ. Ср. Weil, *Biblische Legenden der Muselmänner* и *Revue historique des religions* 1890.

Забѣлжката на г. Соболевскій за имената *Грушя* и *Дуня*, които се употребяватъ сега въ Великоруссия, като умалителни имена отъ *Аграфена* и *Евдокия*, независимо отъ степенята на доказателността на авторовитѣ аргументи, е интересно специално за Българитѣ въ това отношение, дѣто авторътъ иска да докаже, че имената *Грушя* и *Дуня* (бѣлг. дуня и дуля както и малор. дуля) трѣба да сж съществували и у Великорусситѣ, подобно на много бѣлгарски имена, независимо отъ християнскитѣ имена *Аграфена* и *Евдокия*. Г. Соболевскій привежда отъ стари руски грамоти имена „нехристиянски“, отъ рода на запазенитѣ и днесъ у Българитѣ и Сърбитѣ имена, напр. *Баранъ*, *Заяць*, *Волкъ*, *Дернъ*, *Розанъ*. Но не е излишно да се напомни, че много славянски имена, които се употребяватъ сега у Българитѣ и Сърбитѣ не сж съвсѣмъ нехристиянски, понеже тѣ сж само славянски синоними за грѣцкитѣ и латинскитѣ имена на свет-

цитѣ, напр. *Волкъ*, *Вълко* = *Lupus*, *Розанъ* = *Рѣдѣосъ*, *Рѣдеюсъ* и пр. Русската черква, особено най-новата, не позволява да се пославянчват имената, както правятъ южнославянскитѣ черкви, които търпятъ и имена свършено независими отъ християнския календаръ, като старото Вишня и даже най-новото *Неранца* (Протокалъ).

Въ втория отдѣлъ на „*Жива Старина*“ (*Памятники языка и народной словесности*) най-интереснитѣ сж *лепарскитѣ приказки*, отъ които особено първата се отклонява силно отъ обикновеннитѣ азиатско-европейски приказни мотиви; оригиналната роля въ неж играе една жаба, която заставя едного човѣка да се ожени за неж, и якутската пѣсенъ за *ракията*. Русскитѣ материяли, като изключимъ единъ вариантъ отъ билината за *Илья* и *Добриня*, отъ числото на съобщенитѣ отъ г. Майкова по една стара тетрадка билини (1803) и условния езикъ на вълнаритѣ въ едно селце въ *Могилевската Губернія*, не се отличаватъ съ прѣснота: варианти въ пѣснитѣ принадлежатъ на сюжети, извѣстни вече отъ многото прѣдишни сборници и сж наредени безъ система. Мѣчно може да се допусне, че въ книжата на И. Р. Георг. Общество не може да се намѣрятъ по-прѣсни материяли и че между сътрудницитѣ на *Жива Старина* не е останало нѣкому врѣме, да се занимае съ тѣхната класификация.

Въ III отдѣлъ (*критика и библиография*) ще бѣде интересенъ за българската публика отзивътъ на г. Флоринскій за книгата на г. *Голчевича* *Makedonien und Altserbien*. Г. Флоринскій заедно съ болшинството на рускитѣ учени слависти се изказва за българщината на по голѣмата частъ отъ македонскитѣ Славяни и отдава прѣимущество на научността на българскитѣ съчинения за славяно-македонскитѣ националности прѣдъ съчиненията на партизанитѣ на сръбската теория.)

Отъ общъ интересъ е статията на г. Волтера: *Прѣгледъ на трудовѣтъ по литовската етнография*, появието на която въ „*Жива Старина*“ свидѣтелствува, че въ руската учена публика захваща да се проявява интересъ къмъ литовската националность, въ изучаването на която руската литература по-напрѣдъ силно отстъпваше на полската а въ послѣдне врѣме отстъпва на нѣмската. — При всичко че въ Прусия сж останали само 150000 Литовци, когато въ Русия има около 2000000 (безъ да броимъ сроднитѣ тѣмъ Латиши) въ Германия излѣзва, освѣтъ литовскитѣ периодически издания, единъ специаленъ органъ, който е посветенъ на изучението на литовската националность: „*Mittheilungen der Litauischen literarischen Gesellschaft*“ и често се появяватъ монографически трудове по литовския езикъ, литовската книжнина и пр. Минѣлата година излѣзохъ съ помощъ на пруското правителство между другото два тома отъ г. Берга по музиката на литовскитѣ народни пѣсни.

Въ Русия около 60 год. Костомаровъ, подбуденъ отъ общи научни интереси и въодушевенъ отъ народнически симпатии, и г. Хилфердингъ,

¹⁾ Въ тоя отдѣлъ е помѣстена и една кратка рецензия отъ г. А. С-скій върху статията на г. Жданова „*Пѣсни за княза Романа*“, която бѣ напечатана въ *Журналъ Мин. Нар. Просв.* 1890, № 4—5. Като се съгласяваме съ заблѣжитѣ на рецензента, че едва ли може да се привържатъ анализиранитѣ отъ г. Жданова пѣсни къмъ личността на извѣстния князь Романа, освѣтъ може би малорусскитѣ коляди, които сж отнесени къмъ това лице още въ обзенията къмъ „*Историческитѣ пѣсни на Малоруския народъ*“ съ заблѣжки отъ Антоновича и Драгоманова, ний ще си позволимъ да прибавимъ, че анализиранитѣ отъ г. Жданова прѣдания за Буняка не могатъ по никакъвъ начинъ да се отнесатъ нето къмъ личността, нето къмъ епохата на Романа Галицки. Едно отъ украинскитѣ прѣдания за Буняка е явно отражение на единъ монголски разказъ въ книгата *Сидя-Кюръ*, а пуснатата въ галицко-полско-руската книжнина пѣсенница за Буняка е простъ фалсификатъ. За подробности в. въ *Киевская Старина* 1887 статията на г. П. Кузьмичевскій „*Шелудивый Буняки въ украинскитѣ народнѣхъ сказаніяхъ*“.

който бѣше твърдо убѣденъ, че разумно разбранитѣ руски политически интереси изискватъ освобожденнето на западнорусскитѣ плебейски националности отъ полското прѣобладаване чрѣзъ признаването на правата имъ за сѣществуване и даже чрѣзъ покровителство отъ страна на руското правителство, се опитахъ да възбуджѣ въ руската публика интересъ къмъ Литовцитѣ, но малко успѣхъ, а обрусително-православно-бюрократическото направление, което настанъ подиръ 1863 год. въ вътрѣшната политика на Руссия наложи своята тежка рѣка на всичкитѣ провинциялни национални елементи и стрѣмления и почти съвсѣмъ истласка не само литовската литература, но и литовскитѣ студии изъ Руссия, толкова повече, че по инициативата на обрусителната администрация въ сѣверозападния край бѣ направено распореждане да се запрѣти употребението на литовската азбука за литовския езикъ.

Само въ послѣднитѣ години, подъ влиянието на просвѣщената инициатива на Петербургската академия на наукитѣ, захванъ отново да се пробужда въ руския ученъ свѣтъ внимание къмъ литовската националность. Статията на г. Волтера и забѣлѣжката въ IV отдѣлъ на Жива Старина (смѣсь) — *описание на една игра на литовскитѣ овчари подъ названиее „ка-луга“* (отъ г. Арминайтиса) и *литовскитѣ повѣрия* (отъ г. Гилиса) свидѣтелствуватъ за разширението на това внимание или поне за желанието на прѣдставителитѣ на руската наука да привлѣкжѣ къмъ себе си Литвинитѣ любители на своята народность. Такова привлечение, разбира се, ще даде много по-плодотворни резултати, отъ резултатитѣ на г. Кузнецовата експедиция въ „Литовския край“ която бѣ назначена въ 60-тѣ години съ най-добри намѣренія отъ Имп. Р. Географическо общество, погълнжъ нѣколко хиляди рубли, но нѣмъ за послѣдствие ни една сериозна публикация. Г. Волтеръ, родомъ Литвинъ, незнаемъ защо, не говори нищо за тая експедиция. Впрочемъ може би да каже нѣщо за нежъ въ продължението на своята статия.

М. Драгомановъ.